

INTERCULTURAL DIALOGUE AND NATIONAL IDENTITY IN THE LEGENDS OF AN ISLAND: ADA KALEH

Luiza Marinescu, Assoc. Prof., PhD, "Spiru Haret" University of Bucharest

Abstract: A bridge between cultures, Ada Kaleh, the fortress island, was a small island of about 3 km downstream from Orșova, in the middle of the Danube and measured 1750 m by 400 m with a rich history which became a legend, because it was submerged during the construction of Iron Gates hydroelectric plant in 1970. First documentary mentions of this island, named differently, belong to Eratosthenes who called it Yernis, to Pindar who believed that Hercules was here for taking the sacred olive to bring it to Zeus' Temple from Olympia, to Arieu, Pliniu, Dionysius Periegetul and Priscian called it Continusa, to Herodotus who called it Cyraunis and to Cornelius Nepos who called it Cerne. The Hapsburgs called it New Orșova (1696-1713), Eugenio de Savoy called it Porizza in a letter in 1713, an Austrian map called it Carolina in 1716, and all the Turkish chronicles from XVIIIth century called it Atak, Adak, Ada-I-Kebir meaning the Big Holm (Isle, Ait or Bank). As a bridge between cultures, the island status influenced the urban development and offered the islanders opportunities for developing an unique economy. In modern literature the island played an important role in the works of Dimitrie Bolinieu the travel and memorialistic prose Travellers on Danube and in Bulgaria (1851), of Alexandru Pelimon Traveler's Impressions in Romania (1858), of Mór Jókai The Golden Man (1872), of Romulus Dianu Nights at Ada Kaleh (1931), and of Patrick Leigh Fermor Between the Woods and the Water (1934).

Keywords: Ada Kaleh, mythology, history, literature of the travellers, pluriculturalism

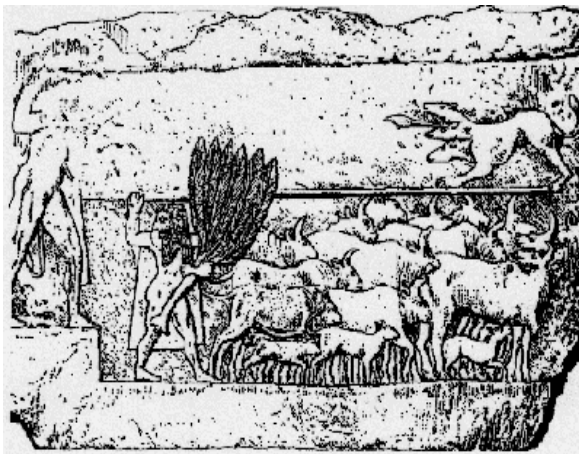
Ada Kaleh: Pluriculturalismul și plurilingvismul în mențiuni mitologico-istorice

Tărâmurile scufundate au parte de o mitologie aparte, care se clădește de obicei după dispariția acestora sub oglinzile apelor, după ce amintirile se încheagă în mituri, iar legendele locului reprezintă încă o energie neconsumată, care nu reușește să se spulbere. Ada Kaleh, insula cetate, nu face nici ea excepție la 44 de ani de când amintirea ei se mai păstrează în cărțile, filmele, pozele care au darul de a contura visul insulei din inima fluviului.

În realitate, insula Ada Kaleh nu a fost niciodată izolată în sensul etimologic al cuvântului latin insula (care a dat în italiană *isola*, iar în română *a izola*). Deși aflată în mijlocul unei ape curgătoare cu o mărime, o forță și un debit considerabile, insula Ada Kaleh a fost o porțiune de uscat benefic așezată de natură (formată din pietriș și nisip transportat de conul de dejecție al râului Cerna în formă de ostrov mobil, fixat de o vegetație puternică) și amenajată în mijlocul fluviului, la 45 de metri deasupra nivelului mării, pentru a facilita conexiunea tărâmurile lumilor. Descrisă încă din Antichitate, insula a intrat în culturile diverse care au cunoscut-o, fără a avea o identitate statică. Abordarea mitologică și identificarea multiplă de către diverse grupuri etnice, plurilingvistice au dat naștere unui loc cu o specificitate aparte, autentică. Numele locului atestă contactul plurilingvistic, căci insula e numită când când Erythia, Continusa, Iernis (Yernis), Kyraunis (Cyraunis), Rușava, Carolina, Orșova Nouă, Porizza, Ostrovul Mare, Insula Țiganului, Insula Mare și Ada Kaleh după 1788. (Ali, 1934: 3)

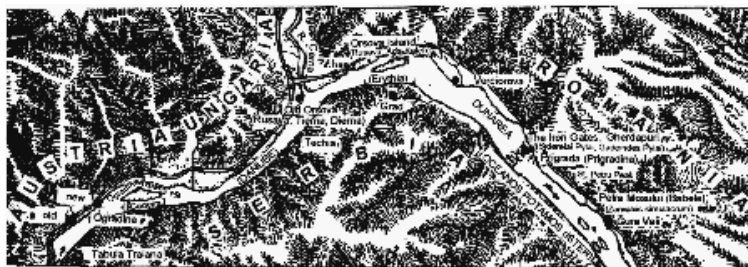
Eratostene din Cyrene sau Eratostene din Alexandria (276-196 î.e.n.), cel care a fost înzestrat de divinitate cu darul cunoașterii în cinci domenii diferite, a fost și poet, pe lângă matematician, geograf, cartograf și astronom. Scalerius Justus Joseph (1540-1609) în comentariul său despre Manilius-Marcus Manili *Astronomicon Libri quinque* (1579) dă câteva fragmente de poem intitulat *Ἐρμῆς*, care-i e atribuit lui Eratostene și în care se află și o descriere a unor zone terestre. Când au descoperit întâia dată insula din inima fluviului Dunărea, argonauții, din poemul pe care Eratostene din Cyrene sau Eratostene din Alexandria (276-196 î.e.n.) li-l dedicase, ei numeau această limbă de pământ de 1750 de metri lungime și 400 de metri lățime insula Yernis/ *Ἐρμῆς*/ Ermis/ Hermes. Pe aici, în susul râului Istru (sau Dunărea) se presupune că trecuseră o parte dintre argonauți conduși de fratele vitreg al Medeei, Aspiros, după ce Iason furase lâna de aur de la șarpele care o păzea. Insula, care se găsea pe traseul legendar al argonauților făcea parte deja în epoca mării Bibliotecii de la Alexandria dintre descoperirile geografice și etnografice ale perioadei împletite cu studiile de religie comparată și de literatură homerică.

Erythia (Rosia, Rusava, insula Roșie sau Ada Kaleh) era conform interpretării lui Nicolae Densușianu (1846-1911) formulată în *Dacia Preistorică* (1913), locul în care trăia Geryon, personajul menționat în mitul lui Hercules și al muncilor sale. (Densușianu, 2008)

Imaginea basoreliefului descoperit în Cipru așa cum apare reprezentat în cartea lui Nicolae Densușianu (1) și așa cum apare în fotografia exponatului de la British Museum (2)

Studiind cu atenție un basoreliev descoperit în Cipru, la Athienou (Αθηνίου sau Αθηναίων), în (Colonna Ceccaldi: 1882) și păstrat la British Museum, ca piesă de inventar cu numărul 31 în camera 11, Nicolae Densusianu ajunge la concluzia că insula Erythia este un și aceeași cu „insula Roșia, Rusava, Insula Roșie, Orșova” sau Ada Kaleh. Fundalul muntos și fluviul din reprezentarea în basoreliev, amintesc de Istru sau Oceanos potamos sau Dunărea de la Porțile de fier.

Virtuțile mitului insulei fermecate din mijlocul fluviului presupun posibilitatea transpoziției epicului în noi veșminte lingvistice în epoci diferite (Lupi:1932). Dialogul intercultural se desfășoară în timp, în vreme ce identitatea națională se consolidează cu fiecare prilej.

Mitul povestește că pentru a scăpa de urmările mâniei Herei, consultând oracolul din Delphi, Heracle sau Hercule ajunge să îi slujească vreme de 12 ani lui Eurystheus. Cu acest prilej el săvârșește celebrele munci. Cea de a zecea muncă a lui Heracles/ Hercule are legătură cu insula Ada Kaleh. Ajungând pe Oceanos Potamos sau Istru sau Dunăre, acolo unde se afla insula Erythia, „insula Roșia, Rusava, Insula Roșie” sau Ada Kaleh, Hercule a ridicat în munți două coloane, una în fața celeilalte pentru a marca această călătorie care urmărea aducerea boilor lui Geryon, la porunca lui Eurystheus. În final, eroul reușește să aducă boii lui Geryon, ucigând câinele cu două capete Orthrus și pe uriașul Eurythion, care păzea animalele.

Faptul că insula Ada Kaleh se afla pe traseul argonauților a făcut ca știrile despre ea să fie reiterate de fiecare autor, care aborda subiectul într-o manieră originală. Apollonios din Rodos (n. 295 î.e.n., Alexandria sau Naucratis - 215 î.e.n. Rodos), autorul *Argonauticelor* considera, ca și Strabon mai târziu, că Istrul s-ar fi vărsat deopotrivă și în Marea Neagră și într-un golf al Mării Adriatice:

„Există un fluviu formând cel mai îndepărtat braț al Oceanului, lat, foarte adânc și putând fi străbătut de corăbiile de transport. Egiptenii l-au numit Istru (...) Când intră în ținutul tracilor și al sciților se desparte în două: o parte își varsă acolo, din depozitări, apa în marea noastră, iar alta – în urma celei dintâi, se aruncă printr-o deschizătură adâncă aflată deasupra Mării Siciliei, care este lângă țara voastră, dacă într-adevăr Aceloos izvorăște de la voi din țară.” (apud. Gheorghe, Iliescu Popescu 1, 1964:139)

În reprezentările cartografice din *Geografia* (I, 2, 10 C21), Strabon (Στράβων) – (în varianta latinizată Strabo - n. 63 sau 60 î. Hr. Amaseia Pontica - astăzi Amasya - d. 21 sau 26 d. Hr.) explică confuzia dintre Oceanul de vest și Marea Neagră sau Marea Pontului grație plurilingvismului:

„Cei de pe atunci (pe vremea lui Homer) socoteau Marea Pontului un al doilea Ocean și erau de părere că oamenii care veneau în corăbiile până acolo călătoreau tot atât de departe ca și cei care depășeau Coloanele lui Heracles (Gibraltar). Căci dintre mările cunoscute astăzi, Pontul Euxin era socotit cea mai mare și de aceea îi dădeau prin excelență numele de Pont (adică mare adâncă n.n. L.M.) – tot așa cum îi ziceau lui Homer *poetul*. Poate și din această cauză a

mutat Homer către Ocean întâmplările din Pont, socotind că lumea - din pricina prejudecăților - va primi mai ușor aceasta.” (apud. Gheorghe, Iliescu, Popescu, 1964: 217)

Deci Erythia, insula din ficțiunile geografice occidentale mediteraneene era în realitate o insulă aflată pe Dunăre, confuzia sau diversiunea petrecându-se din pricina schimbării pe hărțile antice a numelui marelui fluviu Oceanos Potamos (Istru sau Dunăre) cu cel al Oceanului de Vest, adică Oceanul Atlantic. Putea fi aceasta o modalitate de abateră a atenției către alte orizonturi, după cum în mod sigur putea fi rezultatul imposibilității verificării rapide a informațiilor cartografice în timp real în lumea antică.

Puțin mai departe de insula Erythia sau Ada Kaleh și de orașul Orșova aflat pe țărm în vecinătatea insulei și de Porțile de fier, la 44°52'43" latitudine nordică și 22°24'51" longitudine estică se află din anul 102 e.n., sub denumirea de Băile Herculane stațiunea balneară „Ad aqua Herculi sacras ad Mediam”. Traducerea (furnizată de doamna profesoară Irina Stanciu Dobrescu) ar fi „La apele (băile) sacre (consacrate, sfinte / miraculoase) ale lui Hercule, de lângă Media” (nume de cetate). Inscricția (grafia) este incorectă. Ar fi trebuit să fie: *Ad aquas Heculi sacras ad Media* (conform explicației doamnei conferențiar universitar Mariana Franga). În stema localității respective se păstrează și astăzi simbolul eroului antic grec.

Stema orașului Herculane

Nu întâmplător, insula Continusa sau Ada Kaleh era, după unii autori antici, patria măslinului sălbatic, cules de Hercule pentru a fi dus la templul tatălui său din Olimpia pentru a servi la încoronarea câștigătorilor de la Jocurile Olimpice. (Dan, 1936: 9)

Apolodor din Atena (180-120 I.H.), Hesiod (sec. VIII I.H.) și Marcus Terentius Varro (116-27 I.H.) amintesc și ei despre Geryon, Geryones) sau Geryoneus, variante ale aceluiași nume legendar. Pe de altă parte, scrie Nicolae Densusianu, numele lui Geryon apare și în cântecele populare românești: Gruia, Gruian, Iorguță (Teodorescu, 1885: 615), Roman Grue Grozovanul, iar derivatele denumirii topografice ale locului Rusava, apar sub forma Pana Rusiana și Roșcovan (Alecsandri, 1852: 77). Personajul despre care autorii greci exageraseră menționând faptul că acesta ar fi avut trei capete (Hesiod, *Teogonia*), trei trunchiuri (Lucretius) sau chiar trei corpuri (Apolodorus și Pausanias) este permanent menționat în folclorul românesc ca având trei frați (Densusianu, 2008) și o soră pe nume Rusanda, derivat incontestabil al numelui insulei Erythia sau Rusava (Bibicescu, 1893: 290,310; Marienescu, 1859: 208). În legende grecești menționate de Pausanias sau Stephanos Byzantinus, Erythia sau Rusanda era fiica, nu sora lui Geryon. Personificarea mitologică a locului este de cele mai multe ori rezultatul întrupării anumitor trăsături ale unei culturi. Vechii greci credeau că fiecare loc are un Tyche, un noroc sau un hazard sau o conștiință a locului. Identitatea unui popor este reflectată de miturile și legendele sale, care odată culese și cunoscute au avut șansa de a fi transformate în epopei ce fac referire la momentul originar, fapt evidențiat de cercetări efectuate cu acuritate. (Buracu, 1924: 5).

Mutarea Coloanelor lui Hercule din Oceanul Homeric în Oceanul Iberic a creat confuzii enorme în reprezentările geografice, etnografice și istorice din vremea de dinaintea lui Herodot. Astfel munți și râuri, lacuri și insule, fluvii și oameni, orașe, legende și evenimente istorice au fost dislocate din estul Europei în extremul occident. O astfel de

lucrare este *Cosmografia lui Iulius Honorius*, o lucrare de geografie școlastică compilată în secolele V și VI e.n. în care munții Hemus și Rodopi, provincia Moesia, sarmații, bastarnii și carpii ar fi fost situați în provincia oceanului de vest. (apud. Riese, 1878: 34-41 <https://archive.org/stream/geographilatinii00riesgoog> consultat la data de 7 aprilie 2014)

Insula Ada Kaleh avea în secolul al XX-lea aceeași suprafață de 75 ha cu o lungime de 1750 de m și o lățime de 400-500 metri, aflată lângă Porțile de Fier (Gherdapuri, Demirkapu, Vir) și muntele Alion la 3 km depărtare de Orșova și la 21 km de Turnu Severin. (Budiș, 1968:409-421)

Rolul dimensiunii interculturale la Ada Kaleh

Spațiu deschis influențelor diverse, insula Ada Kaleh a devenit odată cu trecerea timpului o comoară străveche de interculturalitate. Ea a fost locul din vâltoarea apelor fluviului în care comunicarea informațiilor între și cu ajutorul diferitelor culturi și grupuri sociale, militare, religioase, etnice și cu diverse fundaluri educaționale a devenit posibilă.

Lăcaș al unui tezaur de influențe economice, insula reprezintă și o intersecție, o încrucișare, o joncțiune a comunicării culturale. Ea ilustrează cum a fost posibil ca oameni din țări, din culturi diverse și rivale să conviețuiască, să comunice și să perceapă lumea înconjurătoare, codificând mesaje în medii de comunicare asemănătoare, pe care să le transmită mai departe și alegând modul cel mai potrivit al descifrării mesajului etern uman. Cheia intrării în Transilvania, Ungaria, Serbia, Bulgaria și România, insula Ada Kaleh a fost socotită multă vreme un Gibraltar al Europei răsăritene, o santinelă a Austriei pe fluviu la răsăritul imperiului. Mijlocind relațiile economice dintre Țara Românească și Imperiul Otoman, insula a supraviețuit pe bazele politicii de porto-franco. Traficul comercial dintre Orient și Occident se făcea prin Ada Kaleh, după cum navigația transversală pe Dunăre permitea accesul rapid de la Belgrad spre Constantinopol prin Ada Kaleh și Vidin. După blocada napoleoniană din 1806 Ada Kaleh devine locul de tranzit pentru toate exporturile din Europa. Ca urmare insula prosperă în perioada 1809-1813 deoarece mărfurile lipsite de taxe vamale intră pe Ada Kaleh și de aici în Țara Românească unde taxele vamale erau percepute în procente încadrabile între 3,5% și 8% din valoarea mărfurilor. Aflată la intersecția căilor de comunicație pe uscat și pe apă insula Ada Kaleh a facilitat dezvoltarea regiunii prin schimburile comerciale cu produse locale. După 1829 desființându-se sistemul conform căruia insularii primeau provizii din Țara Românească și Oltenia, în 1833 se înființează târgul săptămânal de la Vârciorova, unde localnicii vând produsele lor cu taxele vamale aferente celor de peste Dunăre. (ATS FOM dosar 2101/1833 și 2633/1074 fila 1). Acest târg a funcționat până în secolul al XX-lea.

Întocmai precum prosperitatea economică este rezultatul dezvoltării conexiunilor între Orient și Occident, mitologia locală românească este o dovadă a faptului etnografic conservat, care a permis studierea și evidențierea raporturilor dintre Eu și celălalt, dintre Propriu și străin, dintre Asemănare și diferență, dintre Identitate și alteritate.

Istoria și dialogul intercultural la Ada Kaleh

Cu precădere în literatura de secol al XIX-lea și al XX-lea din care provin o mulțime de mărturii documentare referitoare la insula Ada Kaleh, dialogul intercultural este un fenomen ce presupune deschidere și respectul față de schimbul de opinii și interacțiunile

dintre locuitori și vizitatori, beneficiari ai unor viziuni asupra lumii clădite de tradiții, educații și civilizații diverse.

Conflictele de interese și situarea strategică au rămas o constantă a vieții insulare, astfel că prințul de Talleyrand era citat adesea și în preajma celui de al doilea război mondial pentru afirmația sa: „le centre de gravité du monde n'est pas ni sur l'Elbe, ni sur l'Adige; il est là-bas, aux frontières de l'Europe, sur le Danube.” (apud. Drăghicescu, 1943)

Fortificată de Bela al IV-lea și de Ludovic în 1390, de Ioan de Hunedoara și mai târziu de Leopold I, ocupată de turci în 1390, ocupată de Ștefan Lazarovici, despotul Serbiei în 1402, reocupată de turci în 1417, ocupată în 1418 de regele Sigismund al Ungariei, cunoscută din 1430 sub numele de Saan prin raportul întocmit de căpetenia cavalerilor teutoni aduși la Dunăre de regele Sigismund al Ungariei, ocupată de Ungaria în 1452, reocupată de turci scurtă vreme în 1455, reocupată de turci după bătălia de la Mohacs din 1526, din cauza poziției strategice de graniță, insula Ada Kaleh a fost în permanență disputată pe parcursul Evului Mediu între Imperiul Otoman și cel Habsburgic. Interesant de observat este și faptul că ea este menționată sporadic și în cel mai vechi document românesc păstrat *Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung* (1521), în care se face referire la zona de lângă Porțile de fier arhicunoscută și denumită „locul cela strimtul”

„un om de la Nicopoe (= Nicopole) de mie mi-au spus că au văzut cu ochii lui că au trecut ceale corăbii ce știi și domniia-ta pre Dunăre în sus. I pak să știi că bagă den toate orașele câte 50 de oameni să fie în ajutor în corăbii. I pak să știi cumu se-au prins nește meșteri den Țarigrad (= Istanbul) cum vor treace aceale corabii la locul cela strimtul ce știi și domniia ta.” (*Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung*- <http://www.cimec.ro/Istorie/neacsu/rom/default.htm> consultat la data de 9.05.2014)

Austriei au construit în 1689 o cetate fortificată compusă din trei părți (una pe malul stâng - fortul Carol, alta pe malul drept - fortul Elisabeta și în fine o insulă pe mijlocul Dunării numită Carolina în cinstea arhiducelui Carol) și după alte confruntări cu turcii care o repopulează în 1691, în 1696 insula revine temporar habsburgilor cu denumirea Noua Orșovă. O hartă italiană din epocă indică existența unui pod între insulă și fortul Elisabeta, iar explicațiile luminează realitatea: „Orșova e o cetate lângă Dunăre, situată în josul Belgradului, la frontiera ungară, română și transilvană”. Harta indică granița Transilvaniei diferită de Ungaria, care se întindea până la Orșova. Friederich Schwartz (?- 1728) ofițer, inginer, topograf, cartograf și arhitect austriac a fost trimis în 1721 să facă o hartă necesară construirii unei șosele de pe Valea Oltului, de la Cozia spre Transilvania: *Tabula Valachicae Cisalutanae per Friedericum Schwartyium Regiminis Heisteriani Capitaneum* (1722). Șoseaua care făcea legătura cu insula Carolina (Ada Kaleh) se numea Via Carolina în cinstea împăratului Carol al VI-lea (1685-1740) al Sfântului Imperiu Roman (împărat al Sfântului Imperiu Roman din 12 octombrie 1711 până la moarte, rege la Ungariei sub numele de Carol III, rege la Boemiei sub numele de Carol II și principe al Transilvaniei). Pe harta întocmită de Friederich Schwartz există notița inscripției săpate și în stânca munților referitoare la faptul că romanii încercaseră tăierea unei șosele prin defileu:

„Unde vitejia lui Traian, împăratul romanilor, n-a îndrăznit să se lupte cu râul Olt, pe acolo a doua oară Carol al VI-lea, cu un admirabil curaj și stăruință a pătruns. El a început, cu ajutorul

lui Dumnezeu, această șosea prin Carpații cei sălbatici, lucrare care păruse romanilor imposibilă, și a terminat-o cu muncă herculeană, în timp de doi ani... s-au mărit veniturile visteriei. Călătorule, folosește-te, bucură-te de o binefacere așa de mare a celui mai providențial Principe; du-te fericit și gândește-te că nici o cale a virtuții nu este cu neputință.” (apud. Băcilă, 1924:181)

Munca țăranilor români din această regiune s-a desfășurat eroic, aceștia fiind obligați să lucreze cu boii și cu mâinile goale câte două zile alternativ, toată săptămâna, fără repaus (Dragalina, 1899).

În 1713 în corespondența lui Eugeniu de Savoia insula este denumită Porizza; în 1716 pe o hartă austriacă insula cu fortificații permanente se numește Carolina, iar pe hărțile turcești din secolul al XVIII-lea denumirile ei sunt: Atak, Adak sau Ada-I-Kebir (Ostrovul Mare). În 1716 Nicolae Mavrocordat trimite 3000-4000 de valahi pentru paza frontierei în acest loc. În 1717 insula devine granița dintre Imperiul Habsburgic și cel Otoman, principele Eugeniu de Savoia o ocupă și construiește forturi legate prin drumuri subterane, magazia de alimente, depozitele de muniții și cetatea sub formă de stea cu șase porți și douăzeci de turnuri. După 1718 zidurile Orșovei fuseseră dărâmate:

„din cauză că regiunea fusese despopulată de turci s-au adus coloniști din Italia, Franța, Germania, Serbia și România; (...) mai târziu s-au întărit din nou cu ziduri Mehedia (Mehedia), Rusiana Noua (Ada-Kaleh), Panciova.” (Drăghicescu, 1943: 77)

După ce în 1733 fusese bombardată de turci, în 1739 prin tratatul de la Belgrad insula este stăpânită de Imperiul Otoman. La 15 septembrie 1778 austriecii ocupă Ada-Kaleh (Orșova sau Rușiana Nouă), insula fortăreață de la Demir Capu (Poarta de Fier) pe care o consideră, fără discuție, un Gibraltar la regiunii din două motive: insula domină drumurile ambelor țărmuri și reprezintă cheia trecătoarei dintr-un bazin în altul al Dunării, reprezentând sentinele Austriei pe fluviu.

Dimitrie Bolintineanu amintește în *Suvenire de călătorie pe Dunăre* faptul că biserica călugărilor franciscani a fost transformată de turci în geamie cu minaret, iar faptul este certificat și de Colonelul Baron de Moltke în lucrarea sa *Lettres sur l'Orient*.

Hans Christian Andersen în *En Digters Bazar*, Copenhaga, ed. E. A. Reitzel, 1842 (apud. Romanescu, 1941:178) tradus în românește *Bazarul unui poet: Memoriu de călătorie în Grecia, Orient și Țările Dunărene* (Andersen, 2000) își notează în detaliu călătoria în Europa începută la 31 octombrie 1840 și sfârșită la 22 iulie 1841, precum și străbaterea Dunării:

„Pe tot drumul acelei după-amieze, dinspre Cernavodă, am trecut printre insule inundate, unde vârfulurile sălciilor și-al câte unei colibe de stuf se iveau din ape. Nicăieri n-am văzut Dunărea în toată lățimea ei. Am petrecut o seară veselă în cabina cochetă, bine luminată! Șampania pocnea! Gustul pâinii de seară în vinul autentic de Tokay mi-a amintit de țara secarei, îndepărtata Danemarcă. În schimb, noaptea n-a mai fost asemenea serii! Sângele nostru a fost silit să curgă lângă țărmul bulgar! În aceste mlăștinoase câmpii, arșița verii nu clocește doar molime, ci și milioane de țăntari veninoși, care chinuie locuitorii țărmurilor și echipajele de pe vapoare în modul cel mai cumplit. Nenumărate roiuri văzuseră lumina vieții în ultimele zile, năvălind către noi din belșug prin hublourile deschise; nimeni

nu se așteptase încă la asemenea prezență; roiau asupra noastră și înțepau în așa hal, încât sângele ne picura peste față și mâini.

A doua zi în zori, înainte să se crape de ziuă, ieșirăm pe punte toți, cu fața care mai de care mai însângerată și mai umflată. La miezul nopții trecusem pe lângă fortăreața turcească Silistra și acum vedeam la bord câțiva turci, care închiriaseră un loc de dormit pe punte; se culcaseră înfășurați în mari covoare și dormeau printre sacii de cărbuni. S-a luminat de zi! Insulele Dunării, sub apă, arătau ca niște păduri plutitoare - pe punctul de a se scufunda. Toată partea valahă oferea priveliștea unei nesfârșite suprafețe verzi; singura varietate o constituiau niște gherete părăsite de paznici sau clădirea de carantină lungă, văruiată în alb, cu acoperiș roșu; nu era nici copac, nici grădină; clădirea părea singuratică asemeni corăbiei unui navigator care face înconjurul lumii pe o mare absolut calmă, de nimeni străbătută.

Între stâncile albe și verdea câmpie valahă, deasupra fluviului care își ridică valurile asemenea unui lac, se întindea un frumos curcubeu. Cât de înflăcărat, cât de minunat! Multe curcubeie sau arcuit aici, văzute de pașale și boieri, dar au fost nevoite să dispară; nici un pictor, nici un poet nu le-a văzut - măreață imagine aeriană pe cerul întunecat! Mi-aș fi dorit să fiu pictor.” (Andersen, 2000)

Andersen descrie conform obiceiului său, cu un efort de înțelegere și cu o nesfârșită osteneală de a demonstra cât de asemănătoare este cunoașterea omenească a meleagurilor românești: „Eu am o cu totul altă natură, când călătoresc trebuie să fiu ocupat de dimineață până seara; trebuie să văd întruna câte ceva. Nu pot face altceva decât să împachetez în mintea mea orașe întregi, neamuri omenești, munți și mări.” (Andersen, 2000) Momentul șederii sale în carantină la Orșova Nouă, îl face să își imagineze existența unui serai al Pașei pe insula care, din rațiuni practice, renunțase la construirea separată a locuinței pentru femei. Cu această ocazie Andersen are ocazia să asculte fluierul și naiul unor români care fugiseră în Austria și care, de dorul țării lor, se întorseseră de bună voie. În mai 1841 teii sunt înfloriți și o mulțime de rândunele se refugiază în camera pasagerului hrănit cu slănină, varză acră și apă din Dunăre și care, drept urmare a tratației din carantină are nevoie de un tratament. Rețeta prescrisă de doctor e una tradițională, dar scriitorului i se pare potrivită pentru caii românilor: un pahar cu țuică și o cafea neagră fără zahăr. La Drencova, mergând pe jos și admirând splendoarea naturală a locului, Andersen l-a întâlnit pe Adam Marcu, un copil de țărani frumos și inteligent, care i-a răspuns danezului în germană, explicându-i că el acasă vorbește românește, iar la școală a învățat germană pentru vrea să se facă ofițer. Andersen e impresionat și notează:

„Niciodată vre-un copil străin nu mi-a grăit la prima vedere ca acesta. Fața lui nobilă, privirea lui deșteaptă și nevinovată, erau cel mai bun hrisov de boierie. El trebuie să ajungă ofițer. Și mă închin în fața oricărei doamne ungare nobile și bogate care va citi această carte și are un gând prietenesc pentru «Improvizatorul» meu sau pentru «Cântărețul» spunându-i că inconștient am un prieten bogat în Ungaria sau în Muntenia:
- Gândește-te la Adam Marcu din Drencova și ajută-ți micul compatriot după cum merită!” (apud. Romanescu, 1941: 189)

Oază musulmană în lumea europeană, turcii au stăpânit insula de la 4 august 1791, de la Pacea de la Șiștov, până la 1/ 13 iulie 1878, până la Tratatul de la Berlin. Din 1788 pe hărți

apare sub denumirea turcească de Ada Kale (Insula cetate). În 1790 pentru scurt timp insula revine sub stăpânire austriacă. În 1810 pandurii lui Tudor Vladimirescu ocupă insula pentru a apăra satele de la nord de Dunăre de prădătorii nesupuși sultanului, printre care Pazvanoglu. Se amintește faptul că garnizoana turcească de la Ada-Kaleh, nedisciplinată, jefuia ambele maluri ale Dunării, încât domnitorul Ion Vodă Caragea se plângea că an de an Oltenia era jefuită de garnizoana ostașilor turci. (Aricescu, 1996:47) În 1815 aceasta ocupă județele Mehedinți și Gorj, schimbând prefectii și subprefectii pentru a-i determina să îi aprovizioneze gratuit.

Între 1800 și 1821 insularii primeau daruri din Țara Românească sub formă de cereale, cornute, capre, grăsimi și miere, iar aceștia aveau dreptul de a trece în țara Românească și Ungaria pe baza unei adeverințe scrisă în limba franceză eliberată de Ministerul de externe sau de către guvernatorul otoman. Contrabanda cu vite, cereale, gaz, zahăr, miere, sare, cânepă valahă, spirt și tutun era o realitate în acea perioadă. De foarte multe ori existau treceri ilegale ale frontierei, astfel că „gospodăria lui Tudor Vladimirescu de la Cerneț” era locul de unde insularii jefuiau sau luau robi. (*Istoria* 3, 1964: 869)

În timpul războiului ruso-turc, în 1828 (Dimitrescu Severeanu în *Revista de istorie, arheologie și filologie*:175-177) tocmai non-multilingvismul i-a făcut pe români eroi. În dreptul Cladovei, turcii trăgeau împotriva rușilor aflați în dealurile de deasupra satului românesc. Turcii strigau Alah! Alah!, rușii Nazat! Nazat! (adică назад= înapoi), iar românii, care habar nu aveau rusește, interpretând fonetic mesajul și crezând că rușii le strigă lor să meargă la sat, s-au repezit și au dat năvală în oastea turcească, făcându-se Dunăre, adică înfuriindu-se și i-au gonit pe turci.

În 1848 conducătorii revoluției pașoptiste române, 17 suflete printre care Nicolae Bălcescu și C. A. Rosetti au fost arestați și încarcerați la Ada Kaleh vreme de trei zile, fiind transportați cu un vas de război cu pânze pentru a fi încarcerați la Belgrad. Cu această ocazie, revoluționarii pașoptiști arestați au reușit să fugă pe teritoriul austriac, așa cum amintește și Dimitrie Bolintineanu în *Suvenire de călătorie pe Dunăre* (Bolintineanu, 2006).

Cetatea e blocată de beligeranți în timpul războiului de la 1877 și e aprovizionată în continuare de români. În 1878 după Războiul de Independență insula e preluată de austrieci, pe motiv că nu doreau ca aceasta să fie ocupată de ruși, fără ca acest lucru să fie prevăzut în ultimul alineat al articolului 3 din Tratatul de la San Stefano, ce preciza faptul că Turcia trebuia să evacueze insula și să distrugă fortificațiile. În 1883 administrația insulei în numele sultanului era sub conducerea unui muftiu care avea grijă de 500 de suflete. În 1885 insula declarată garnizoană deschisă e denumită oficial Ada Kaleh. În 1923 în urma unui referendum populația de origine turcă de pe insulă a cerut alipirea la România. Vizita regelui Carol II în 1931 și înființarea Societății Musulmana (Consiliul de Miniștri nr. 618/ 5 iunie 1931) a adus insulei scutirea de taxe pentru o anumită cantitate de mărfuri, înființarea unei fabrici de țigări, și dreptul de a vinde produse tradiționale și suveniruri vizitatorilor (ATS dosar 15/1932 Fondatorii Societății Musulmana din Ada Kaleh), iar vizita lui Gheorghe Gheorghiu Dej în 1949 a condus la înființarea unei fabrici de confecții. Familiile localnicilor erau formate din negustori, pescari, barcagii și pomicultori. În perioada interbelică unele familii făceau curse pe Dunăre Viena Galați vânzând călătorilor produse la suprapreț. În 1971, odată cu ridicarea barajului hidrocentralei de la Porțile de Fier s-a încercat reconstruirea vieții pe insula Șimian, iar insula Ada Kaleh a fost acoperită de ape.

4. Literatura comparată în domeniul comunicării interculturale

Cele mai interesante mărturii referitoare la viața insulei le descoperim în însemnările călătorilor străini din veacul al XIX-lea, pentru care descrierea călătoriilor devenise o modă. Străbătând Dunărea de la est la vest, de la Giurgiu la Orșova abatele Domenico Zanelli venise în 1841 în Țările Române preocupat fiind de educație și avusese ocazia să viziteze școli din București, din Iași, din Craiova. Născut la Cremona, abatele care era și directorul gazetei *Il giornale di Roma* participase la o lecție de franceză la Sfântul Sava în București. Mărturia lui este o dovadă de acceptare și recunoaștere a progresului regiunii:

„Comerțul românesc merge din ce în ce progresând, datorită navigației cu aburi pe Dunăre, care navigație ar fi perfectă dacă navele ar putea urca cataractele ce se întâlnesc la Cladova și la Orșova Nouă. S-a făcut proiectul unui canal, dar întreprinderea e uriașă; pentru moment se construiește de-a lungul fluviului o șosea comodă.” (Cernovodeanu, Bușă 2004: 44-54)

Descriindu-și *Călătoria plăcută în Grecia, Egipt, Turcia, pe Dunăre și din Viena spre Lombardia* în 1843, Giorgio Smancini avusese ocazia să călătorească de la Constanța la Cernavodă în mai iunie 1843 și pe Dunăre de la Cernavodă la Baziaș cu nava Argo. Călătoria creează perspective diverse. Decentrarea, schimbarea, reflecția și meta-comunicarea sunt căi de acces pentru lumea diversității multiple de pe malurile fluviului.

„Țărmlul românesc începea să devină mai înalt, iar fluviul încântător și pitoresc. (...) Urma apoi noul sat, Turnu Severin. Aici pe ambele maluri ale fluviului se pot admira ruinele podului lui Traian, și cele înalte ale turnului lui Severus. Imediat am trecut de Cladova, o mizeră fortăreață a Serbiei, și de cealaltă parte stătea schela Cladovei. (...) Am ajuns la Orșova, mai precis fortăreața insulei. Se găsesc fortificații pe acele insulițe. Castelul aflat pe o stâncă îmi amintește de un peisaj frumos de pe Rin și arhitectura musulmană dă un aspect oriental acestui oraș turcesc.

Vedem piscul muntelui de granit ce se învecinează cu cealaltă Orșovă. Aceasta se găsește în Banat, a cărei capitală e Timișoara. Intrăm în lazaret și după câteva ore, în care nu s-au controlat bagajele și pașapoartele, ni s-a dat drumul.” (apud. Cernovodeanu, Bușă 2004: 340)

Baroneasa Aloise Christine de Carlowitz (1797-1863) în a sa lucrare intitulată *Călătorie în Principatele Dunărene și la gurile Dunării* publicată în 1846 se referă în mod special la viața din regiunile de graniță remarcând comunicarea în medii pluriculturale și plurilingve în contextul cultural european de atunci marcat permanent de fluidizarea granițelor.

„Am început să privesc partea dinspre Dunăre. Deși cuprinsă între munți înalți, Dunărea părea calmă și valurile sale se îndreptau către malurile unei insule încântătoare unde, în mijlocul unei păduri de plop și chiparoși se ridicau minaretele unei moschei, acoperișurile câtorva clădiri și turnurile unei fortărețe. Cum știam că a doua zi urma să vizitez Orșova Nouă, mi-am întors privirile pentru a urmări cursul fluviului. Surpriza mea a fost mare, văzând fluviul, la mică distanță de insulă, întorcându-se în el însuși, acoperindu-se de spumă și ridicând valuri furioase, valuri care se loveau de stânci de toate formele și de toate culorile.” (apud. Vărzaru, 1984:118-122)

Patrick Leigh Fermor este autorul unei cărți de călătorie în trei volume (*The Time of Gifts- On Foot to Constantinople: From the Hook of Holland to the Middle Danube-1977, Between the Woods and the Water -1986, The Broken Road- 2013*) care descrie drumul pe jos prin Europa de la Hook of Holland la Constantinopol în perioada 1933-1934, început pe când autorul avea 18 ani și trei sferturi, adică 19 ani neîmpliniți. E un fel de a spune că și în ultima perioadă de timp aceste locuri îmbibate de istorie dau naștere unor romane fundamentale ale umanității.

Revizitând aceste impresii, comunicarea interculturală ca domeniu de cercetare în literatură are de câștigat în privința lărgirii ariei de cercetare și în ceea ce privește adaptarea studiului literaturii și traducerilor la contextual cultural, respectarea alterității și identității multiple. Deschiderea orizonturilor gândirii, punerea față în față a traducerilor cu ceea ce este străin, divers, redescoperit într-o anumită literatură reprezintă o modalitate de expansiune a „propriului câmp cultural” (Bourdieu,1983: 183-198). E vorba de un impuls intelectual: pe de o parte spre cunoașterea spațiului cultural, a tezaurului său istoric și a limbii vorbite în spațiul respectiv, iar pe de altă parte spre conștientizarea limbii materne și a culturii proprii.

Bibliografie:

- Alecsandri, 1852: Vasile Alecsandri *Poezii populare Balade cântice bătrânești, adunate și îndreptate de*. Partea 1 Iași.
- Ali, 1934: Ahmed Ali *Monografia insulei Ada Kaleh*, Editura Scrisul românesc, Craiova.
- Andersen, 2000: Hans Christian Andersen *Bazarul unui poet: Memoriu de călătorie în Grecia, Orient și Țările Dunărene* traducere de Grete Tartler, Bucuresti, Editura Univers.
- Aricescu, 1996: Constantin D. Aricescu *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, Scrisul românesc.
- ATS FOM dosar 2101/1833 și 2633/1074 fila 1
- ATS dosar 15/1932 Fondatorii Societății Musulmana din Ada Kaleh
- Băcilă, 1924: Ioan C. Băcilă *Oltenia sub austriaci, 1718-1739*, Craiova, 1924, p. 181
- Bibicescu, 1893: I.G. Bibicescu *Poezii populare din Transilvania*, Bucuresti.
- Bolintineanu,2006: Dimitrie Bolintineanu *Suvenire de călătorie pe Dunăre în Opere I-II*, prefață de Eugen Simion, București, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, Univers Enciclopedic.
- Bourdieu, 1983: Bourdieu, *Ökonomisches Kapital- Kulturelles Kapital- Soziales Kapital*, în Krekel , R. *Soziale Ungleichheit. Soziale Welt*, volum special nr. 2, 183-198.
- Budiș, 1968: Monica Budiș, *Ada Kaleh aspecte istorico-etnografice așezare, gospodărie, privire generală*, în *Revista de folclor*, 13, nr. 05, 1968, p. 409-421.
- Buracu, 1924: Coriolan Buracu *Hercule Hercules, Iovan Iorgovan* Turnu Severin.
- Cernovodeanu, Bușă, 2004: Paul Cernovodeanu, Bușă Daniela *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea serie nouă* vol. 4 (1841-1846) ediție îngrijită de Georgeta Filitti, Beatrice Marinescu, Șerban Rădulescu Zoner, Editura Academiei, București.
- Collona Ceccaldi, 1882: Georges Collona Ceccaldi *Monuments antiques de Cyphre, de Syrie et d'Égypte*, Paris.
- Crăciun, 2007: Crăciun Corneliu *Straturi de gândire arhaică în romanul „Omul de Aur” de Mór Jókai*, Oradea, Logos'94.

- Dan, 1936: M. Ar. Dan *Monografia insulei Ada Kaleh*, Timișoara.
- Densusianu, 2008: Nicolae Densusianu *Dacia preistorică*, Editura Semne Artemis, București.
- Dianu, 1932: Romulus Dianu *Noaptea la Ada Kaleh*, București, editura Națională Cionei.
- Dimitrescu-Severeanu: V. Dimitrescu Severeanu în *Revista de istorie, arheologie și filologie* condusă de Gr. Tocilescu, p. 175-177
- Dragalina, 1899: P. Dragalina *Din istoria Banatului de Severin*, Caransebeș.
- Drăghicescu, 1943: Lt. Col. Mihail Drăghicescu Șeful Statului Major al Flotei *Istoricul principalelor puncte pe Dunăre de la Gura Tisei până la Mare pe coastele Mării de la Varna la Odessa*, București.
- Gheorghe, Iliescu, Popescu, 1964: Ștefan Gheorghe, Iliescu Vladimir, Popescu Virgil *Izvoarele istoriei României 1. de la Hesiod la Itinerariul lui Antonius Fonte sad historiam dacoromaniae pertinentes 1. Ab Hesiod usque ad Itinerarium Antonini* vol. 1 București, Institutul de Arheologie, Editura Academiei Române.
- Istoria 3, 1964: *Istoria României*, București, Editura Academiei, vol. 3, 1964, p. 869
- Lupi, 1932: Gino Lupi *Ada Kaleh, insula fermecată* traducere de Ion Berciu, în *Neamul românesc*, 17 XI 1932
- Marienescu, 1859: Atanase Marianu Marienescu *Poezia populară Balade culese și corese*, Broșura II Pesta Viena, 1859-1867, două broșuri.
- Păunel, 1930: Păunel Eugen I. *Viața și opera lui H. C. Andersen și trecerea lui prin România în 1841* Editura Socec, București.
- Pelimon, 1984: Alexandru Pelimon *Impresiuni de călătorie în România*, cuvânt înainte de Șerban Cioculescu, Ediție îngrijită, note și bibliografie Dalila Lucia Aramă, București, Editura Sport Turism.
- Riese, 1878: Alexander Riese, *Geographi latini minores*, Heilbronae Apud Henningeros Fratres, <https://archive.org/stream/geographilatinii00riesgoog> consultat la data de 7 aprilie 2014)
- Romanescu, 1941: 177-Romanescu Marcel Andersen în România O călătorie pe Dunăre acum o sută de ani în *Revista Fundațiilor Regale*, an VIII, nr. 1, 1941 consultat pe site-ul Bibliotecii digitale a Bucureștilor la data de 7 mai 2014.
- Vărzaru, 1984: Simona Vărzaru *Prin Țările Române Călători străini în secolul al XIX-lea*, București, Editura Sport Turism.
- Teodorescu, 1885: G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române, culegere* Bucuresci, 1885 p. 615